

Warszawa, dnia 22 stycznia 20120 r.

KMP.573.11.2019.MZ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Zakładu Poprawczego w Studzieńcu
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej jako: OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 11-13 czerwca 2019 r. do Zakładu Poprawczego im. Józefa Wieczorkowskiego w Studzieńcu (dalej jako: Zakład, placówka) udali się przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej jako: KMPT, Mechanizm): dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji) oraz Rafał Kulas i Michał Żłobecki (prawnicy). W wizytacji uczestniczyła także Jolanta Kowalczyk – ekspertka z zakresu psychologii.

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzanie sposobu traktowania nieletnich przebywających w placówce, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawianie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób nieletnich i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych. W czasie wizytacji przedstawiciele Mechanizmu wykonali następujące czynności:

- przeprowadzili rozmowę wstępną z Piotrem Pawlikiem – dyrektorem placówki oraz z kierownikiem internatu, Witoldem Ludwiczakiem,

- dokonali oglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać osoby umieszczone w placówce, w tym m.in: sypialni, świetlic, izb przejściowej i izolacyjnej, izby chorych, sanitariatów, szkoły, sali gimnastycznej, pomieszczeń przeznaczonych do prowadzenia warsztatów zawodowych;
- przeprowadzili rozmowy indywidualne z nieletnimi i przedstawicielami personelu w warunkach wykluczających obecność osób trzecich,
- dokonali analizy dokumentacji dostępnej na miejscu, w tym m.in. księgi nagród i środków dyscyplinarnych, księgi ewidencji próśb, skarg i wniosków, akt osobowych oraz wybranej dokumentacji medycznej wychowanków,
- wykonali dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur poinformowali dyrektora placówki o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem Zakładu Poprawczego oraz wybrane nagrania z kamery monitoringu umieszczonej w izbie izolacyjnej.

Podczas wizytacji przedstawiciele KMPT dokonali oceny traktowania nieletnich przez personel, legalności i prawidłowości dyscyplinowania, realizacji prawa nieletnich do ochrony zdrowia, edukacji, rekreacji i wypoczynku, swobody praktyk religijnych, kwalifikacji personelu, zapewnionych nieletnim warunków bytowych. W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te kwestie, które według przedstawicieli KMPT wymagają poprawy oraz dobre praktyki, które wyróżniają Zakład na tle innych placówek tego typu. Raport zawiera też sygnalizowane problemy o charakterze systemowym wymagające zmiany obowiązującego prawa lub jego stosowania.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. nieletni, pracownik placówki, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi*

prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Ogólna charakterystyka placówki

Zakład poprawczy w Studzieńcu jest placówką resocjalizacyjną dla nieletnich chłopców w wieku od 13 do 21 lat, skierowanych prawomocnym wyrokiem sądu, podległą Ministerstwu Sprawiedliwości.

Jest to zakład poprawczy typu otwartego (limit 48 miejsc). W czasie wizytacji w placówce przebywało 14 wychowanków umieszczonych w trzech grupach wychowawczych oraz jeden chłopiec zamieszkujący w zlokalizowanym przy zakładzie hostelu.

Głównym celem działalności placówki jest resocjalizacja nieletnich. Praca wychowawcza prowadzona jest zarówno w internacie, szkole, jak i warsztatach szkoleniowych w kierunku przygotowania wychowanków do funkcjonowania w środowisku otwartym zgodnego z obowiązującymi normami oraz podstawowymi zasadami współżycia społecznego, nabycie podstawowych umiejętności praktycznych potrzebnych w życiu codziennym, jak również rozwijanie zainteresowań i przygotowanie do aktywnego poszukiwania pracy.

4. Problemy systemowe

4.1. Monitoring wizyjny

W czasie wizytacji przedstawiciele Mechanizmu ujawnili obecność kamer monitoringu w izbach przejściowej i izolacyjnej oraz na korytarzach w grupach wychowawczych. Monitoringiem objęte nie były sypialnie wychowanków oraz sanitariaty. Podgląd bieżącego obrazu z kamer ma dyżurny pracownik ochrony. Z racji umieszczenia ekranu z podglądem z monitoringu w pomieszczeniu dyżurnego, w miejscu ogólnodostępnym, co do zasady dostęp do bieżącego widoku ma każda osoba wchodząca na teren Zakładu.

Kwestia stosowania monitoringu w zakładach poprawczych uregulowana została przepisami Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (tekst jednolity: Dz.U. 2001 nr 124 poz. 1359). Należy mieć jednak na uwadze, iż obecność kamer monitoringu na terenie Zakładu stanowi formę ingerencji w prywatność wychowanków, personelu oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku. Z związku z tym, ograniczenie takie wynikać musi z przepisu rangi ustawowej, o czym stanowi art. 31 ust. 3 Konstytucji. Regulacji

na gruncie ustawowym wymaga jednak nie tylko samo uprawnienie do instalowania sieci monitoringu wizyjnego, ale także sprecyzowanie zasad i celów montowania kamer, sposób postępowania ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

4.2. Kontrola osobista wychowanków

Jak wynika z informacji uzyskanych w czasie wizytacji, w placówce przeprowadza się kontrolę osobistą nowo przybyłych oraz powracających z przepustki lub ucieczki wychowanków. Dokonywanie kontroli uzasadniane było względami bezpieczeństwa oraz koniecznością uniemożliwienia wniesienia na teren Zakładu np. substancji psychoaktywnych.

Analogicznie do kwestii monitoringu wizyjnego, także przepisy uprawniające do przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków zakładów poprawczych przez personel prawodawca uregulował w rozporządzeniu w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich. Ponadto, rozporządzenie to nie wskazuje osób uprawnionych do przeprowadzania kontroli osobistych, przesłanek ich stosowania, jak również środka zaskarżenia na decyzję w tej mierze. W opinii KMPT tak daleko idąca ingerencja w prawo do prywatności nie może odbywać się bez właściwej regulacji prawnej respektującej art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Personel placówki nie może domniemywać swojej kompetencji do przeprowadzenia kontroli osobistej, a wszelkie działania prowadzone być muszą w granicach obowiązującego prawa. Wobec braku ustawowych uregulowań dających pracownikom prawo do przeszukiwania podopiecznych, jedynym uprawnieniem personelu tych placówek w sytuacjach, w których istnieje podejrzenie posiadania przez nieletniego przedmiotów niedozwolonych, jest prośba o dobrowolne ich wydanie.

Wspomniana kwestia podnoszona była wielokrotnie w raportach rocznych z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, ostatnio w 2018 r.¹.

5. Dobre praktyki

5.1. System ochrony dostosowany do otwartego typu placówki

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur jako dobrą praktykę wyróżniającą Zakład na tle pozostałych placówek uznały dostosowanie środków zapewnienia

¹ Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2018 r., s. 66.

bezpieczeństwa do jego otwartego charakteru i specyfiki wychowanków w nim przebywających. Pomimo iż przepis § 105³ pkt 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich przy ograniczonym systemie ochrony dopuszcza zastosowanie m.in. krat w oknach budynków, w wizytowanej placówce odstąpiono od tej praktyki. Co więcej, zgodnie z oświadczeniem Dyrektora, jest to jedyny zakład w Polsce nie ogrodzony drutem kolczastym. W opinii Mechanizmu ograniczenie do niezbędnego minimum zabezpieczeń znanych z zakładów penitencjarnych ma pozytywny wpływ na proces resocjalizacji wychowanków i istotnie wpływa na poszanowanie ich godności.

5.2. Bogata oferta zajęć dodatkowych

Za mocną stroną wizytowanej placówki uznać należy szeroki wachlarz dodatkowych zajęć sportowo-rekreacyjnych, w których udział brać mogą wychowankowie Zakładu. W rozmowach wychowankowie podkreślali, że sport bardzo pomógł im w wyciszeniu swoich trudnych emocji, w walce z uzależnieniami. Są dumni ze swoich osiągnięć, buduje to ich samoocenę i dowartościowuje ich.

W opinii ekspertki KMPT na pochwałę zasługują także prowadzone przez wychowawców zajęcia z elementami wychowania do życia w rodzinie, w tym rozmowy na tematy rozwoju i zachowań seksualnych. Jest to bardzo potrzebny i wskazany zakres działań, takich jak np. profilaktyka chorób wenerycznych, HIV i AIDS.

5.3. Broszura informacyjna dla nowo przyjętych wychowanków

Przedstawiciele KMPT bardzo pozytywnie ocenili przygotowaną przez pracowników placówki broszurę informacyjną dotyczącą Zakładu. „Informator dla wychowanka” zawiera mapkę przynależącego do Zakładu terenu wraz z wskazaniem przeznaczenia poszczególnych budynków. W przygotowanym materiale w sposób klarowny wyjaśniono również kwestie istotne z perspektywy codziennego funkcjonowania w placówce, takie jak: prawa i obowiązki wychowanka, plan dnia, informacje dotyczące utrzymywania kontaktu ze światem zewnętrznym, a także wskazanie kadry kierowniczej i pracowników zespołu diagnostyczno-korekcyjnego.

Należy w tym miejscu podkreślić, iż wszyscy ludzie, niezależnie od typu miejsca pozbawienia wolności, mają prawo i potrzebę otrzymania zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych dla nich kwestiach: przysługujących im prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg. Dostęp do takich informacji zwiększa poczucie bezpieczeństwa,

pozwała odgrywać aktywną rolę w zabezpieczeniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na umieszczoną w „Informatorze dla wychowanka” listę podmiotów, do których wychowankowie złożyć mogą skargi i odwołania od wydanych w ich sprawach decyzjach. Wspomniana lista zawiera dane teleadresowe m.in.: sędziego sądu rodzinnego sprawującego nadzór nad funkcjonowaniem placówki, Ministerstwa Sprawiedliwości, Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, Biura Rzecznika Praw Dziecka, czy Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Opracowanie wzmiankowanej broszury wypełnia rekomendacje Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)².

Według CPT skuteczne zażalenia i procedury inspekcyjne są podstawowymi gwarancjami przeciwko złemu traktowaniu w ośrodkach dla nieletnich. Osoby nieletnie powinny mieć możliwość złożenia zażalenia zarówno w ramach, jak i poza systemem administracyjnym danego ośrodka; ponadto osoby nieletnie powinny być upoważnione do poufnego kontaktowania się z właściwą władzą³.

Funkcjonowanie sprawnego mechanizmu skargowego ujęte zostało także w zaleceniach CM/Rec (2008) 11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi: *Nieletnim i ich rodzicom lub opiekunom prawnym należy zapewnić możliwość swobodnego składania wniosków lub skarg do władz i służb odpowiedzialnych za instytucję, w której przebywają nieletni, lub za kary czy środki na nich nałożone* (Reguła 121).

5.4. Listy wysyłane do rodziców/opiekunów prawnych informujące o zebraniach

Po przyjęciu nieletniego do placówki jego rodzice bądź opiekunowie prawni informowani są drogą listowną o zasadach korzystania z przyznanych uprawnień (nieograniczona korespondencja, możliwość otrzymywania paczek oraz przekazów pieniężnych, odwiedziny). Prawnym opiekunom przesyłane są także zaproszenia na zebrania dotyczące postępów w nauce i procesie resocjalizacji wychowanków. Podczas zebrania istnieje także możliwość bezpośredniego kontaktu z pracownikami pedagogicznymi, członkami zespołu diagnostyczno – korekcyjnego i kierownictwem placówki.

² Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 79.

³ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 36.

5.5. Spotkania grupy anonimowych alkoholików

Dodatkowym wsparciem w prowadzonych działaniach pomocy psychologicznej są wizyty członków grupy anonimowych alkoholików w zakładzie, gdzie w spotkaniach z nimi uczestniczą wychowankowie wcześniej uzależnieni od alkoholu lub środków psychoaktywnych. W opinii uczestników, spotkania te są bardzo efektywne i motywujące do pracy nad sobą.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Traktowanie

6.1.1. Kontrola osobista

W trakcie prowadzonych rozmów przedstawiciele Mechanizmu uzyskali informację o przeprowadzaniu kontroli osobistych każdorazowo po przyjęciu nowego wychowanka, jak również w przypadku powrotu z przepustki lub doprowadzenia z ucieczki. Kontrola przeprowadzana jest przez pracownika ochrony w budynku, w którym znajduje się pomieszczenie dyżurnego oraz izby przejściowa i izolacyjna. W pierwszej kolejności wychowanek poddawany sprawdzeniu zobowiązany jest rozebrać się do bielizny, po czym pracownik sprawdza jego odzież. Następnie kontrolowany udaje się wraz ze sprawdzającym do łazienki, gdzie musi zdjąć bieliznę i wykonać dwa przysiady.

W pierwszej kolejności podkreślić należy, iż aktualne uprawnienie do przeprowadzenia kontroli osobistej w zakładach poprawczych wynika jedynie z przepisów rozporządzenia, co pozostaje w kolizji z zasadą ustanawiania ograniczeń w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw, wyrażoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP⁴.

Wątpliwości Mechanizmu budzi także forma przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków. Przede wszystkim, pierwsza jej faza odbywa się w ogólnodostępnym, przeszklonym pomieszczeniu zlokalizowanym przy wejściu na teren Zakładu. Obowiązek rozebrania się do bielizny w miejscu, w którym narażonym jest się na widok osób postronnych, stanowi niewątpliwie naruszenie godności osoby kontrolowanej. Także konieczność rozebrania się do naga w sanitariacie i wykonania przysiadów godzi w podstawowe prawa wychowanków i nie sprzyja budowaniu wzajemnego zaufania i realizacji celów wychowawczych.

⁴ Vide pkt 4.2. Raportu.

Mając na uwadze jednoetapowy charakter przeprowadzonej kontroli osobistej wychowanków warto wskazać na stanowisko CPT przedstawione w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r., w którym podniesiono, że kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia tego typu kontroli powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań⁵.

Wobec otrzymanych informacji oraz braku przepisów rangi ustawowej przyznających personelowi zakładów poprawczych prawo do przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków i regulujących tryb przeprowadzenia takiej kontroli, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur rekomenduje odstępianie od przywołanej praktyki.

6.1.2. Użycie siły fizycznej wobec wychowanków

W trakcie prowadzonych czynności wizytujący otrzymali informację dotyczącą przypadku użycia siły fizycznej przez pracownika ochrony w stosunku do wychowanka. Pod koniec 2018 roku pełniący dyżur strażnik uderzył jednego z wychowanków w plecy przedmiotem przypominającym pałkę, sprowokowany rzekomo zaczepkami słownymi wychowanka. Zaistniałą sytuację wychowanek zgłosił dyrektorowi placówki zastrzegając równocześnie, iż nie będzie wnosił oficjalnej skargi na zachowanie strażnika. Na polecenie dyrektora Zakładu kierownik internatu przeprowadził czynności wyjaśniające polegające na przeprowadzeniu rozmowy z wychowankiem, organizacji zebrania grupy wychowawczej, w której doszło do incydentu oraz kontroli zapisu kamer monitoringu. Z przeprowadzonych czynności kierownik internatu sporządził notatkę służbową, którą przedłożył dyrektorowi.

Po dokonaniu analizy zapisu nagrań monitoringu i w/w notatki służbowej dyrektor zlecił zatrudnionej w placówce pielęgniarce dokonanie oględzin ciała wychowanka, pod kątem możliwych obrażeń. W trakcie oględzin pielęgniarka ujawniła otarcia naskórka o średnicy ok. 3 – 4 cm i długości ok. 10 cm w okolicy pośladków. Następnie dyrektor zgłosił chłopca do lekarza w celu przeprowadzenia badań lekarskich. Na ciele wychowanka nie zaobserwowano obrażeń. Niezależnie od przeprowadzonych badań lekarskich, dyrektor po rozmowie ze

⁵ pkt 106 Raportu z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

strażnikiem, który użył siły wobec wychowanka, skierował do Komisariatu Policji w Puszczy Mariańskiej zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa przez naruszenie nietykalności cielesnej wychowanka. O sprawie poinformował także wizytatora Ministerstwa Sprawiedliwości sprawującego nadzór nad Zakładem. Sprawa przekazana została do Prokuratury Rejonowej w Żyrardowie, gdzie po rozpoznaniu sprawy wydano postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa, motywując to prywatno - skargowym charakterem typu czynu zabronionego opisanego w art. 217 § 1 k.k., przy jednoczesnym stwierdzeniu braku interesu publicznego w objęciu ściganiem tego czynu.

Niezależnie od postanowienia prokuratury, dyrektor placówki podjął decyzję o udzieleniu pracownikowi ochrony kary porządkowej nagany. Przeprowadzone zostało również zebranie ze strażnikami, podczas którego omówiono sytuację i wydano stosowne zalecenia dotyczące przestrzegania praw nieletnich oraz sprawowania nad nimi należytego nadzoru.

KMPT rekomenduje systematyczne przypominanie personelowi o konieczności traktowania podopiecznych z szacunkiem i godnością. Należy stale monitorować pracę personelu i stanowczo reagować na przypadki naruszania praw wychowanków. Personel powinien otrzymać też merytoryczne wsparcie w postaci szkoleń i kursów, tak by wykonywał swoje zadania w sposób maksymalnie profesjonalny, zaś w sytuacjach trudnych, umiał sobie radzić ze stresem i nie ulegał emocjom. Brak wsparcia personelu może bowiem doprowadzić do wypalenia zawodowego i eskalacji przemocy.

Rekomendowany zestaw szkoleń wskazano w pkt. 10.1. raportu.

7. Badanie medyczne i dokumentowanie obrażeń

Nieletni po przyjęciu do placówki są profilaktycznie poddawani badaniu lekarskiemu. Placówka zatrudnia lekarza POZ w wymiarze ¼ etatu. W placówce zatrudnione są także 2 pielęgniarki, każda z nich na ½ etatu.

Stan fizyczny wychowanka przyjętego do placówki jest odnotowywany przez pielęgniarkę, w karcie przyjęcia do Zakładu. Karta ta nie zawiera jednak formularza z wykresami ciała do oznakowania urazów. Nie jest też praktykowane fotografowanie urazów i prowadzenie rejestru urazów.

KMPT podkreśla, że badanie lekarskie przy przyjęciu do miejsca detencji i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania, uważane jest za podstawową gwarancję prewencji tortur. Pozwala bowiem na ujawnienie obrażeń powstałych przed przybyciem do zakładu poprawczego, udokumentowanie śladów przemocy na potrzeby

procesu karnego oraz podjęcie skutecznych działań w przypadku stwierdzenia torturowania. Pozwala też na wykrycie ewentualnych innych, istotnych z medycznego punktu widzenia nieprawidłowości. Badanie lekarskie chroni też personel ośrodka dla nieletnich i funkcjonariuszy innych służb przed bezpodstawnymi zarzutami.

Zgodnie z zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Rady Europy: *Jak najszybciej po przyjęciu do placówki młodociany ma zostać poddany badaniom lekarskim, założony ma zostać rejestr medyczny oraz należy rozpocząć leczenie wszelkich chorób czy obrażeń*⁶.

Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) wskazuje, że obowiązkowemu badaniu lekarskiemu powinni zostać poddani wszyscy nieletni, także ci powracający do ośrodka, po ucieczce, w asyście Policji⁷. Badanie powinno być przeprowadzone tak szybko jak to możliwe i nie później niż 24 godziny po przyjęciu do placówki detencyjnej⁸.

Dokumentacja z takiego badania powinna zawierać: obiektywny i dokładny opis stanu pacjenta, w szczególności wszelkich urazów, wyniki dodatkowych badań, szczegółowe wnioski wynikające ze specjalistycznych konsultacji, proponowany sposób leczenia w przypadku ujawnienia urazów, a także wskazania do dalszej pracy z pacjentem. Wszelkie zauważone urazy należy nanieść na specjalny formularz przewidziany do tego celu, z wykresami ciała do oznakowania urazów, który będzie przechowywany w aktach medycznych. Pożądane byłoby fotografowanie ran, a zdjęcia powinny być dołączane do akt medycznych. CPT zaleca też zaprowadzenie specjalnego rejestru urazów, w którym należy odnotowywać wszystkie rodzaje obrażeń⁹.

Osobą pierwszego kontaktu nowo przybyłego nieletniego ze służbą zdrowia może być wykwalifikowana pielęgniarka, która dokonuje jego oglądu i następnie składa sprawozdanie lekarzowi (nie wyklucza to konieczności przeprowadzenia niezwłocznego lekarskiego)¹⁰.

⁶ Zob. Zalecenia CM/Rec (2008) 11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi, pkt 62.5.

⁷ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (99)12, § 23 i 39; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 115.

⁸ Zob. Raport z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, § 101.

⁹ Zob. Dwudziesty Trzeci Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2013), § 71-84; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 22, 27, 50, 81; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 78.

¹⁰ Zob. Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (99)12, § 39.

O znaczeniu badań medycznych w kontekście przeciwdziałania torturom mówi też Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹¹. Po wizycie w Portugalii w 2018 r., rekomendował władzom, aby wszyscy nowo przyjęci więźniowie, tak szybko, jak to możliwe i nie później niż w ciągu 24 godzin od przybycia do miejsca pozbawienia wolności, przeszli dokładne badanie lekarskie, w tym pełne badanie ciała, w celu, między innymi, wykrycia wszelkich oznak obrażeń poniesionych przed przyjęciem do placówki. Wyniki takich badań powinny być odpowiednio i kompleksowo odnotowywane w specjalnie wyznaczonym i poufnym rejestrze, a w przypadkach podejrzenia stosowania tortur i złego traktowania, odpowiednio zgłaszane¹².

Pomocnym narzędziem w pracy personelu placówki, w tym psychologa może być rekomendowany przez ONZ - *Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokół Stambulski)*. Zawiera on praktyczne informacje, adresowane między innymi do personelu medycznego i psychologów, w zakresie metod tortur, ich objawów, sposobów identyfikacji, realizacji badania medycznego i dokumentowania śladów przemocy. Skupia się również na barierach psychologicznych mogących pojawić się w relacjach z ofiarami oraz kwestiach etycznych (w tym etyce lekarskiej).

Stosowanie powyższego dokumentu rekomenduje SPT, podkreślając, że jest on niezbędnym narzędziem w wykrywaniu, dokumentowaniu i zgłaszaniu tortur i jako taki zniechęca do ich stosowania¹³.

8. Opieka psychologiczna

8.1. Sposób zgłaszania potrzeby wizyty u specjalisty.

Wychowankowie zapraszani są na rozmowy i badania psychologiczne diagnozujące, które pozwalają określić aktualny ich stan rozwoju społeczno-emocjonalnego. Wnioski z w/w diagnoz wykorzystywane są do sporządzania Indywidualnego Programu Resocjalizacji (IPR) oraz okresowych opinii dla potrzeb Sądu Rodzinnego i rodziców lub opiekunów prawnych nieletnich.

¹¹ United Nations Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT).

¹² Zob. Raport SPT z wizyty w Portugalii, CAT/OP/PRT/1, § 61.

¹³ Tamże, § 63.

Wychowankowie mają kilka możliwości powiadomienia o potrzebie korzystania z rozmów ze specjalistą w zakładzie. W książce dyżurów wychowawcy wpisują zgłoszenie takiej potrzeby przez podopiecznego. Specjalista przed rozpoczęciem dyżuru zobowiązany jest do zapoznania się ze zgłoszeniami i zaproszenia na rozmowy zgłaszających się wychowanków.

Kolejnymi możliwościami są: osobiste stawiennictwo wychowanka u aktualnie przebywającego w pracy specjalisty, w jego gabinecie w budynku administracji lub w budynku szkoły, jak również zaproszenie wychowanka na rozmowę przez specjalistę z powodu konieczności np. monitorowania jego stanu emocjonalnego.

Jednym z dostępnych rozwiązań jest zgłoszenie wychowanka do specjalisty przez komunikator głośnomówiący (krótkofalówka), który posiadają wszyscy pracownicy. Ze względu na możliwość usłyszenia przekazywanych przez krótkofalówkę informacji przez wszystkich pracowników placówki, rozwiązanie takie niesie za sobą zagrożenie braku anonimowości osób, które zgłaszają chęć prowadzenia takich rozmów. Zdaniem ekspertki KMPT zgodnie z zasadami udzielania pomocy psychologicznej w ramach zapewnienie poczucia bezpieczeństwa osobie korzystającej z tego typu pomocy powinno się zapewnić pełną poufność. W związku z powyższym Mechanizm zaleca odstępianie od wskazanej metody zgłaszania do psychologa potrzebujących pomocy wychowanków.

8.2. Pomieszczenia wykorzystywane na pomoc psychologiczną.

Do udzielania pomocy psychologicznej przeznaczony jest jeden gabinet w budynku administracji. Jest on wyposażony w wygodne, przystosowane do rozmów fotele, niewielka powierzchnia pokoju sprzyja osobistemu charakterowi rozmów z wychowankami. Atutem zakładu w zakresie posiadanych pomieszczeń z przeznaczeniem do pracy terapeutycznej jest tzw. duża sala terapii znajdująca się w oddzielnym budynku oraz gabinet psychologa w szkole. Oba miejsca są przystosowane do prowadzenia działań im przeznaczonych, wyposażone w miejsca do prowadzenia rozmów, a sala terapeutyczna do zajęć grupowych mieści do 10 osób.

Ekspertka KMPT zwróciła uwagę na fakt, iż drzwi do gabinetu psychologa są oszklone tzw. „lustrem weneckim”. Z zewnątrz widać, kto przebywa w pokoju i jak się zachowuje. Daje to co prawda możliwość zachowania zasad bezpieczeństwa psychologa, nie gwarantuje natomiast zachowania anonimowości, nie sprzyja również zbudowaniu w przychodzących po pomoc wychowankom poczucia bezpieczeństwa. Analogiczna sytuacja ma miejsce w gabinecie socjoterapeuty. Jednym z warunków udzielania skutecznej pomocy psychologicznej jest możliwość omawiania swoich uczuć, ujawniania różnych stanów emocjonalnych

w bezpiecznych dla korzystającego z pomocy wychowanka warunkach, zapewniających mu swobodne ujawnianie swoich często bardzo trudnych przeżyć. Otrzymujący pomoc ma prawo do zachowania intymności i tajemnicy. Względy bezpieczeństwa można zagwarantować w inny sposób, np. poprzez zainstalowanie przycisków alarmowych, którymi sygnalizować można niebezpieczne zachowanie wychowanka, nie narażając jego samego na publiczne ujawnianie jego emocji w trakcie rozmów z psychologiem. Należy, iż wystawienie wychowanka na widok osób trzecich w trakcie konsultacji jest czynnikiem wpływającym na obniżenie jej realnej wartości świadczonej pomocy psychologicznej.

Mając na uwadze podniesione przez ekspertkę argumenty, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur rekomenduje prowadzenie spotkań z psychologiem i terapeutą w warunkach zapewniających pełną prywatność.

8.3. Dobór metod pomocy psychologicznej stosowanych w zakładzie

Z informacji uzyskanych od specjalistów przez ekspertkę Mechanizmu wynika, że zarówno psycholodzy pracujący z wychowankami, socjoterapeuci oraz wychowawcy stosują różnorodne metody oddziaływań psychologicznych wobec podopiecznych, które są dobierane do zdiagnozowanego problemu. Po przyjęciu nowego wychowanka i zapoznaniu się z diagnozą psychologiczną z sądu lub schroniska kadra diagnostyczno - korekcyjna podczas przygotowania diagnozy problemowej określa najbardziej optymalną formę pracy z wychowankiem. Przy rozpoznaniu uzależnień od alkoholu lub środków psychoaktywnych prowadzona jest terapia uzależnień. Podczas rozmów indywidualnych specjaliści wykorzystują elementy terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach, dialogu motywującego, treningu zastępowania agresji, terapii systemowej. Wszystkie prowadzone przez specjalistów działania o charakterze terapeutycznym nastawione są na zmianę zachowania i funkcjonowania wychowanków w społeczeństwie. Stosowane elementy metod są adekwatne do zakładanych celów i wskazane do realizacji takiego celu. Monitorowaniu stanu emocjonalnego podopiecznych także odbywa się w oparciu o powyższe metody.

Zaobserwowanym w toku prowadzonych czynności problemem jest brak stałej i systematycznej opieki psychoterapeutycznej dla wybranych wychowanków, po zgłaszanych przez nich traumatyzujących przeżyciach z okresu przed przybyciem do zakładu (np. doznaniach przemocy w domu rodzinnym, molestowaniu seksualnym, depresji w związku z izolacją, czy syndromem stresu pourazowego). Zgodnie z zasadą działania opieki psychologicznej psycholog opiniujący nie może prowadzić psychoterapii. W związku z tym żaden ze specjalistów pracujących w zespole diagnostyczno-konsultacyjnym nie powinien

takiej formy pomocy udzielać. Osoby hospitalizowane wcześniej w oddziałach psychiatrycznych konsultowane są przez lekarza nie częściej, niż raz w miesiącu - raz na dwa miesiące. Jest to zbyt mała częstotliwość w stosunku potrzeb wnikliwej oceny i diagnozy osób po traumatycznych przeżyciach i przebywających w izolacji oraz pozbawionych systematycznej psychoterapii ukierunkowanej na niwelowanie przyczyn ich trudności.

Dobrym rozwiązaniem byłoby okresowe zatrudnienie zewnętrznego psychoterapeuty dla osób, które tego potrzebują. Brak działań ściśle psychoterapeutycznych stwarza bowiem ryzyko obniżenia skuteczności działań psychologicznych i form terapii podejmowanych w Zakładzie.

8.4. Dokumentacja prowadzonych oddziaływań terapeutycznych

Dokumentacja pracy z wychowankami prowadzona jest zgodnie z zasadami obowiązującymi w zakładach poprawczych. W aktach podopiecznych znajduje się diagnoza problemowa, która jest początkowym dokumentem sporządzonym po przyjściu wychowanka do zakładu. Diagnoza problemowa oparta jest na informacjach z diagnozy Opiniodawczego Zespołu Sądowych Specjalistów lub specjalistów ze schroniska dla nieletnich, gdzie zawarta jest diagnoza dotycząca ich poziomu intelektualnego, osobowości, środowiska rodzinnego, czynników sprzyjających zachowaniom aspołecznym i analiza procesu nieprzystosowania społecznego.

W diagnozie problemowej zakładu omówione są problemy do rozpoznania w trakcie obserwacji podopiecznego trwającej ok. 2 miesiące. Informacje uzyskane z obserwacji, wywiadu środowiskowego, akt i wywiadu z wychowankiem stanowią podstawę do sporządzenia Indywidualnego Programu Resocjalizacji. Program sporządzany jest w październiku każdego roku i poddawany ewaluacji z udziałem wychowanków w czerwcu. Raz w roku sporządzane są opinie o wychowankach do sądu. Do tych opinii wgląd mają pracownicy zakładu, dlatego nie umieszcza się w nich szczegółowych informacji o stanach emocjonalnych czy treściach z rozmów z psychologiem. Zgodnie z zasadami pracy w zakładach poprawczych dwa razy w roku sporządzane są informacje dla rodziców i opiekunów prawnych o postępach w resocjalizacji wychowanków.

Zapisy o działaniach prowadzonych przez specjalistów są również notowane w dziennikach czynności psychologa i pedagoga szkolnego, które stanowią dokument potwierdzający pracę specjalistów. Zapisy w dzienniku czynności prowadzi się na poziomie ogólnym, tak by nie ujawniać treści poufnych z rozmów z wychowankami.

Z informacji uzyskanych od psychologa i kierownika internatu wiadomo, że od jakiegoś czasu prowadzone są również zapisy o pracy w zakładzie z wychowankami w formie elektronicznej, w autorskim programie „Terminal”. Znajdują się tam informacje pochodzące z IPR-u, diagnozy wychowanków, notatki wychowawców, informacje z szkoły. Dostęp do zawartych informacji mają wszyscy pracownicy pedagogiczni. Taka forma przepływu informacji jest udogodnieniem dla osób pracujących z wychowankami. Od około dwóch lat wszystkim pracownikom pedagogicznym udostępnia się także notatki z rozmów specjalistów, w tym psychologów z wychowankami. Z rozmów z psychologiem wynika, że specjaliści mieli świadomość niezgodności tego zarządzenia z zasadą poufności prowadzonych rozmów o charakterze terapeutycznym, podczas których wychowankowie ujawniają swoje uczucia, trudne przeżycia i mają prawo do nieujawniania tych informacji, jak każdy klient zgłaszający się po pomoc terapeutyczną. Usprawiedliwieniem dla wspomnianego działania miał być fakt dogodności przepływu wszystkich informacji o wychowankach pomiędzy pracownikami.

W trakcie prowadzonych czynności wizytujący powzięli informacje, że o pewnych treściach poufnych rozmów wychowanków ze specjalistami wiedziały osoby trzecie. Zdaniem uczestniczącej w wizytacji ekspertki Mechanizmu, tak prowadzona pomoc w żadnym stopniu nie daje nieletnim poczucia bezpieczeństwa, zniechęca ich do korzystania z pomocy psychologów i terapeutów, co w efekcie obniża skuteczność prowadzonych oddziaływań terapeutycznych.

Z całą mocą podkreślić należy, iż ujawnianie zapisów z rozmów z psychologami i terapeutami jest niezgodne z zasadami etyki pracy terapeutycznej z pacjentem zagwarantowanej w Kodeksie Etyczno-Zawodowym Psychologa Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, w części dotyczącej zachowania tajemnicy zawodowej w imię dobra pacjenta.

Ze względu na przytoczone powyżej fakty i argumenty, specjaliści zespołu diagnostyczno-konsultacyjnego dokonują zapisów z rozmów z wychowankami na ogólnym poziomie, bez umieszczania informacji, które nie powinny być czytane przez osoby trzecie. Nie ma także papierowej formy notatek z rozmów z wychowankami. W następstwie tej sytuacji nie ma dostępu do informacji o szczegółach z rozmów z wychowankami, które mogą mieć istotne znaczenie np. w ocenie ich postępów w procesie rozwoju społeczno-emocjonalnego z perspektywy czasu pobytu w zakładzie.

Ekspertka KMPT zwróciła się z prośbą o ujawnienie zapisów z rozmów specjalistów z wychowankiem po doświadczeniach traumatycznych. Okazało się jednak, że nie są one na dany moment możliwe do odtworzenia (zapisy wskazanych rozmów terapeutycznych były

prowadzone zanim zarządzono ujawnienie notatek specjalistów dla całego grona pedagogicznego zakładu) i system nie przeniósł tych notatek do ogólnego użytku. Nie było również notatek z rozmów po tym traumatycznym wydarzeniu dla wychowanka w wersji papierowej. Jedyne ślady były zapisy w dziennikach czynności specjalistów umieszczonych w archiwum. Z rozmowy psychologa z informatykiem wynikało, że notatki prowadzone w formie elektronicznej niedostępne w momencie wizytacji będzie można odzyskać w późniejszym terminie.

Mając na uwadze powyższe, Mechanizm zaleca przywrócenie możliwości odczytywania notatek w wersji elektronicznej wyłącznie przez psychologów i terapeutów prowadzących działania pomocowe zgodnie z zasadą poufności i tajemnicy zawodowej psychologa. Dla ułatwienia przepływu informacji o działaniach z wychowankami wskazane byłoby ustalenie przez specjalistów zakresu treści możliwych do przekazywania osobom trzecim.

9. Dokumentacja

W opinii przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur dokumentacja prowadzona jest co do zasady rzetelnie i przejrzysto. Na szczególną pochwałę zasługuje dokumentacja pielęgniarska, która prowadzona jest w sposób kompleksowy i umożliwiający bezzwłoczne odtworzenie sytuacji zdrowotnej wychowanka i udzielanej mu pomocy medycznej. Ze zdziwieniem wizytujących spotkał się natomiast fakt prowadzenia przez pielęgniarki kontroli czystości pomieszczeń w grupach wychowawczych i wydawania zaleceń pokontrolnych, które umieszcza się w specjalnie przeznaczonych do tego zeszytach.

W kontekście prowadzonej przez personel Zakładu dokumentacji, Mechanizm pragnie zwrócić uwagę na kwestię informacji umieszczanych w rejestrze wydarzeń nadzwyczajnych. Z analizy przedstawionych dokumentów wynika, iż odnotowywane są w nim jedynie przypadki ucieczek i podejmowanych prób ucieczek wychowanków. Tymczasem § 2 pkt 12)²⁾ Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich zawiera enumeratywny katalog 22 stanów faktycznych, które traktowane być winny jako wydarzenie nadzwyczajne.

Szczególny niepokój wizytujących wzbudził brak ujawnienia w rejestrze wydarzeń nadzwyczajnych informacji dotyczącej przypadku naruszenia nietykalności cielesnej wychowanka Zakładu przez strażnika (pkt 6.1.2. Raportu). W związku z tym Mechanizm rekomenduje prowadzenie rejestru zgodnie z przepisami obowiązującego prawa.

10. Personel

10.1. Szkolenia

Uwagę wizytujących zwróciła duża ilość dodatkowych szkoleń, którymi objęci zostali pracownicy pedagogiczni Zakładu. Warto w tym miejscu wspomnieć kursy, takie jak np.: „Szkola dla Rodziców i Wychowawców – moduł I - Budowanie relacji dorosły – dziecko i nauka dialogu”, „Certyfikowany Trener Treningu Zastępowania Agresji (ART)”, czy podjęcie przez pracownika studiów podyplomowych na kierunku „Resocjalizacji i profilaktyka uzależnień”.

Także specjaliści udzielający pomocy psychologicznej ukończyli liczne kursy i studia podyplomowe przygotowujące ich do pracy z zakresu wsparcia, diagnostycznej (na potrzeby sporządzania opinii) oraz interwencyjnej z wychowankami, np.:

- Studium „Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”,
- Szkolenie: „ABC Terapii krótkoterminowej skoncentrowanej na rozwiązaniach – poziom A”,
- Kurs podstawowy psychoterapii systemowej rodzin,
- Seminarium „Praca z uczniem agresywnym”,
- Szkolenie „Jak budować relacje i radzić sobie z trudnymi sytuacjami”,
- Szkolenie „Jak radzić sobie ze stresem”,
- Szkolenie „Komunikacja i wywieranie wpływu”,
- Trening interpersonalny”
- Szkolenie „Praca z wychowankiem o zaburzonej osobowości”,
- Warsztaty „Nowy model pracy w środowiskach młodzieżowych-subkultury młodzieżowe, szanse i zagrożenia”,
- Konferencja „Stop przemocy- o godność człowieka”
- Szkolenie „Indywidualne programy usamodzielnienia wychowanków rodzin zastępczych oraz placówek”,
- Konferencja „Suicudologia wśród nastolatków”,
- Warsztaty „Narkotyki i nowe dopalacze-etiologia, zagrożenia, profilaktyka”
- Warsztaty „Dialog motywujący, rozwijanie motywacji do zmiany”,
- Szkolenie „Zarządzanie konfliktem”,
- Seminarium „Uczeń z rodziny rozbitej i patchworkowej”
- Kurs profilaktyki agresji i przemocy wśród młodzieży „Trening zastępowania agresji”

- Kurs „Racjonalna terapia zachowania”- warsztat podstawowy,
- Szkolenie „Rozwój psychoseksualny dzieci i młodzieży”,
- Konferencja „Praca z rodziną jako ważny element wsparcia procesu resocjalizacji usamodzielniania wychowanków placówek resocjalizacyjnych”
- „Szkolenie podstawowe dla pracowników zakładów poprawczych z zakresu samoobrony oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego”.

Z informacji uzyskanych od psychologa przez ekspertkę KMPT wynika, iż o Protokole Stambulskim został on poinformowany na konferencji organizowanej w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. Uzyskanymi informacjami podzielił się z kadrą kierowniczą Zakładu. Psycholog poinformował także ekspertkę, że w przeszłości ówczesny dyrektor placówki informował o założeniach Protokołu Stambulskiego kadrę pedagogiczną. Protokół Stambulski w wersji papierowej nie jest dostępny w Zakładzie, nie było szkolenia ani zapoznania się pozostałych pracowników z założeniami o przeciwdziałaniu torturom oraz niehumanitarnego traktowania.

W ocenie KMPT odpowiednio dobrany i wyszkolony personel jest w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego monitorowania ich zachowania i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu. Zgodnie z regułą 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

KMPT widzi także potrzebę merytorycznego wsparcia strażników, którzy zgodnie z otrzymanymi informacjami nie byli dotychczas objęci szkoleniami. Mechanizm zaleca, by do programów szkoleń i kursów włączyć zagadnienia związane z: stosowaniem środków przymusu bezpośredniego, międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka i praw dziecka, Protokołem stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.

W ocenie SPT szkolenie personelu powinno mieć charakter prewencyjny i obejmować pracowników na wszystkich poziomach. Powinno mieć charakter przekrojowy, zawierając zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę CPT podkreślając, że: *Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków*¹⁴. Podczas ostatniej wizyty w Polsce w 2017 r. CPT podkreślił także, że należy dążyć do przeszkolenia personelu w zakresie rozwiązywania konfliktów oraz stosowania strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji¹⁵.

Szkolenia w wymienionym wyżej zakresie mają wartość prewencyjną i edukacyjną. Wspomniane szkolenia, zawierające w treści zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka i znajomość podstaw pozytywnych oddziaływań psychologicznych, ukierunkowane są na zapobieganie torturom i innym formom przemocy i niewłaściwego traktowania.

Mając na uwadze powyższe KMPT rekomenduje, by z uwagi na specyfikę pracy w placówce, występowanie sytuacji trudnych w relacjach z nieletnimi oraz obciążenie psychiczne związane z wykonywaniem zawodu, zorganizować personelowi szkolenia z zakresu: międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka (w tym praw dziecka) i prewencji tortur, komunikacji interpersonalnej, sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych bez użycia siły, sposobów radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu i stosowania przymusu bezpośredniego

10.2. Relacje panujące pomiędzy dyrektorem Zakładu a personelem

Wizytujący w trakcie przeprowadzonych czynności odnieśli wrażenie napiętej atmosfery panującej pomiędzy dyrektorem Zakładu, a jego kadrą. Z uzyskanych informacji wynika, iż jedną z głównych przyczyn takiego stanu rzeczy jest problem pracowników z dostosowaniem się do wymagań i metod pracy dyrektora, który objął stanowisko kilka miesięcy przed datą wizytacji. Niewątpliwie na atmosferę panującą w placówce wpływ miała

¹⁴ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 33.

¹⁵Raport dostępny na stronie: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-pola-1>

także utrzymująca się niewielka liczba wychowanków i związana z tym niepewna przyszłość Zakładu, co powoduje dodatkowy stres związany z możliwością utraty pracy przez kadre.

W ocenie KMPT zachodzi istotna korelacja pomiędzy atmosferą panującą w miejscu pracy oraz stosunkami pomiędzy pracownikami i kadra kierowniczą, a traktowaniem przebywających w placówce nieletnich. W czasie wizytacji nie odebrano co prawda sygnałów złego traktowania wychowanków przez personel¹⁶, ale narastające konflikty i wywołana przez nie frustracja mogą w przyszłości prowadzić do nadużyć.

W związku z powyższym Mechanizm zachęca dyrektora placówki do poprawy stosunków z podległymi pracownikami poprzez usprawnienie komunikacji i jasne określenie ich obowiązków służbowych.

11. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają Dyrektorowi Zakładu Poprawczego w Studzieńcu:

1. odstąpienie od przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków do czasu uchwalenia odpowiednich przepisów rangi ustawowej przyznających personelowi zakładów poprawczych takie prawo;
2. stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich przebywających w Zakładzie wyłącznie w oparciu o obowiązujące przepisy prawa, proporcjonalnie do osiągnięcia celów jego zastosowania oraz jako środek ostateczny;
3. odstąpienie od zgłaszania potrzebujących pomocy wychowanków do psychologa za pomocą tzw. krótkofalówek;
4. okresowe zatrudnienie dodatkowego psychoterapeuty dla wybranych wychowanków po przeżyciach traumatycznych, u których rozpoznano takie potrzeby przez lekarza psychiatrę oraz psychologów diagnozujących podopiecznych;
5. prowadzenie spotkań z psychologiem i socjoterapeutą w pomieszczeniach zapewniających pełną prywatność;
6. zapewnienie dostępu do notatek w wersji elektronicznej wyłącznie dla psychologów i terapeutów prowadzących działania pomocowe;

¹⁶ Poza sytuacją opisaną w punkcie 6.1.2. Raportu.

7. prowadzenie rejestru wydarzeń nadzwyczajnych zgodnie z przepisami obowiązującego prawa;
8. organizację szkoleń z zakresu: stosowania środków przymusu bezpośredniego międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka i praw dziecka, komunikacji interpersonalnej, sposobów radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, Protokołu stambulskiego i objęcie nimi także zatrudnionych w Zakładzie strażników;
9. usprawnienie komunikacji z podległymi pracownikami i jasne określenie ich obowiązków służbowych.